

REGIONALE PROCESBEGELEIDING ONDERWIJS EN KRIMP

TUSSENBALANS EN VOORSTEL VOOR VERVOLG //

4 DECEMBER 2015

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	3
2. Achtergrond	3
3. Activiteiten mei 2015 – november 2015	3
4. Eerste gespreksronde: algemene bevindingen	4
5. Conclusies en aanbevelingen voor vervolg	8
6. Specifieke situatie per gemeente / schoolbestuur	10
7. Vervolg	10
Bijlage 1: Gesprekspuntenlijst gesprekken schoolbesturen	12
Bijlage 2: Gesprekspuntenlijst gesprekken gemeenten	13
Bijlage 3: Overzicht schoolbesturen in Drenthe	14
Bijlage 4: Prognoses basisgeneratie basisonderwijs in Drenthe	16

1. INLEIDING

In mei 2015 zijn Jacob Bruintjes en Roosje van Leer gestart met hun werkzaamheden als 'regionaal procesbegeleider leerlingendaling'. Een half jaar later zijn gesprekken gevoerd met alle Drentse wethouders onderwijs en het overgrote deel van de onderwijsbestuurders in het PO. In dit document maken zij de balans op en doen zij een voorstel voor de activiteiten in het laatste deel van 2015 en 2016.

2. ACHTERGROND

Hoe houden we kwalitatief goed onderwijs bereikbaar in gebieden met een dalend leerlingenaantal? Met die vraag gingen de stuurgroep Onderwijs en Krimp Drenthe en STAMM in 2011 aan de slag, samen met schoolbesturen en gemeenten in de regio. In 2012 verscheen het rapport *Krimpen met perspectief* waarin de problematiek in kaart werd gebracht en oplossingsrichtingen werden aangedragen; er waren werksessies en conferenties met schoolbesturen en gemeenten. Om toe te kunnen werken naar een volgende stap - het daadwerkelijk toewerken naar een toekomstbestendig onderwijsaanbod in de regio - is in het voorjaar van 2015 met succes een aanvraag ingediend voor extra middelen in het kader van de landelijke regeling regionale procesbegeleiding leerlingendaling.

Er zijn in Drenthe twee regionale procesbegeleiders actief: voormalig wethouder Jacob Bruintjes en Roosje van Leer, adviseur bij CMO STAMM. Samen verrichten zij activiteiten die gericht zijn op bewustwording van krimpvraagstukken en het stimuleren van samenwerking tussen schoolbesturen onderling en tussen schoolbesturen, gemeenten en andere betrokkenen.

Uiteindelijk doel van de activiteiten is om te komen tot regionale plannen voor een toekomstbestendig onderwijsaanbod, met aandacht voor de onderwijskwaliteit, de bereikbaarheid van onderwijs en de diversiteit van het scholenaanbod. Daarnaast adviseren en ondersteunen de procesbegeleiders op aanvraag van individuele schoolbesturen en gemeenten bij krimpgerelateerde vraagstukken.

3. ACTIVITEITEN MEI 2015 – NOVEMBER 2015

Jacob Bruintjes en Roosje van Leer zijn hun werkzaamheden als procesbegeleiders begonnen met het voorbereiden en uitvoeren van gesprekken met schoolbesturen en gemeentebesturen. In de periode mei 2015 tot en met november 2015 hebben zij circa 50 gesprekken gevoerd.

Sinds mei zijn gesprekken gevoerd met de bestuurders van 31 van de 37 schoolbesturen die scholen hebben in Drenthe. Gezamenlijk hebben deze schoolbesturen 89% van de scholen in Drenthe onder hun hoede, die ook 89% van de leerlingen herbergen¹. Zie voor de gesprekspuntenlijst bijlage 1; een overzicht van de besturen is te vinden in bijlage 3.

Alle schoolbesturen met scholen in Drenthe zijn benaderd voor een gesprek. Enkele bestuurders gaven aan geen behoefte te hebben aan een gesprek, omdat er binnen het bestuur geen sprake was van krimp of omdat het thema binnen het bestuur al voldoende aandacht had.

¹ Op basis van teldatum 1 oktober 2014.

Na de zomer hebben de procesbegeleiders gesprekken gevoerd met de wethouders onderwijs van *alle* Drentse gemeenten, vaak in aanwezigheid van een of meer beleidsmedewerker onderwijs(-huisvesting). Zie voor de gesprekspuntenlijst bijlage 2.

De meeste gesprekken werden door een van de procesbegeleiders gevoerd. In een aantal gesprekken waren beide procesbegeleiders aanwezig. Bij enkele schoolbesturen en gemeentebesturen vond na het eerste gesprek ook een tweede gesprek plaats, omdat er actuele vragen waren. De procesbegeleiders zijn ook een aantal keer telefonisch geraadpleegd.

De regionale procesbegeleiders hebben regelmatig contact met de regionale accountmanagers krimp en onderwijs van het ministerie van OC&W en nemen deel aan de werkgroep Onderwijs van het Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling en het Kennisplatform Leerlingendaling. Ook hebben zij op verzoek van het ministerie van BZK deelgenomen aan een bijeenkomst met ambtelijke vertegenwoordigers van de ministeries van OC&W en BZK en de anticipeerregio Oost Drenthe. Daarnaast hebben zij interviews en achtergrondinformatie gegeven aan RTV Drenthe en het Dagblad van het Noorden.

In de gemeente Noordenveld hebben de procesbegeleiders een bijeenkomst begeleid waar schoolbesturen, kinderopvang en gemeente met elkaar hebben gewerkt aan een visie op onderwijshuisvesting, als voorbereiding op het nieuwe Integraal Huisvestingsplan. In de gemeente Westerveld hebben zij een informatieve avond verzorgd voor raadsleden over onderwijs en krimp.

4. EERSTE GESPRESRONDE: ALGEMENE BEVINDINGEN

DE SCHOOLBESTUREN

Krimp is bekend, besturen anticiperen

Alle schoolbesturen waarmee gesprekken zijn gevoerd, zijn zich ervan bewust dat de basisgeneratie in onze regio krimpt. De mate waarin dat het geval is verschilt wel per schoolbestuur, maar overall houdt men rekening met leerlingendaling.

In het beleid van de schoolbesturen wordt ook rekening gehouden met leerlingendaling. Zo maakt men meerjarenbegrotingen aan de hand van prognoses voor korte en langere termijn, houdt men in het personeelsbeleid rekening met deze ontwikkeling (flexibele schil, formatie T=0). Ook denken schoolbesturen na over de kritische ondergrens van het aantal leerlingen van een school, los van de minimale 23. Hoe hoog die grens dan zou moeten zijn, is wel iets waar zij verschillend over denken.

Schoolbesturen: 'wij zijn aan zet'

Schoolbesturen vinden dat zij primair verantwoordelijk zijn voor het vinden van oplossingen voor krimpgerelateerde vraagstukken, en dat gemeenten faciliterend zijn.

Een aantal schoolbesturen maakt leerlingendaling pro-actief onderwerp van gesprek met ouders en leerkrachten. Dat leidt soms tot meer gedragen fusiebesluiten en soms zelfs, op verzoek van de betrokkenen, tot een versnelling van het fusieproces.

Samenwerking niet vanzelfsprekend

De eerste berichten over veranderingen in de kleine scholentoeslag met plicht tot samenwerking hadden tot gevolg dat besturen zich begonnen te oriënteren op samenwerking. De dreiging van het wegvallen van de toeslag kreeg de mensen om de tafel. Toen vervolgens werd besloten de toeslag te handhaven werd er een terugtrekkende beweging gemaakt en zijn op veel plaatsen de gesprekken gestopt.

Weinig schoolbesturen trekken bij het zoeken van oplossingen voor krimpvraagstukken intensief op met de gemeente. Vaak wordt de gemeente wel geïnformeerd over voorgenomen stappen, maar aan de voorkant van het proces is de gemeente niet vaak in beeld.

Ook zoeken weinig schoolbesturen samenwerking met andere schoolbesturen. Hier en daar gebeurt het wel omdat men opschaling noodzakelijk acht in verband met het versterken van de organisatie (stafbureau, inkoop, efficiency). Over het algemeen gebeurt dit binnen de eigen zuil; samenwerking over denominatieve grenzen heen behoort tot de uitzonderingen. Willen fuseren vanwege een gedeelde visie op onderwijs (die samen beter tot uitvoering kan komen) komt nauwelijks voor.

Hoewel bij een aantal schoolbesturen fusie met een ander bestuur wel een thema is, worden er nog weinig daadwerkelijke stappen gezet. Vaak verschillen toch de visies op onderwijs en organisatie te sterk. Probleem is daarbij ook het verschil in omvang van mogelijke fusiepartners. Fuseren met een groter bestuur voelt bij het kleinere bestuur al gauw als inleveren. Als men intern de zaken op orde heeft, de kleinste scholen gesloten heeft, over een gezond personeelsbestand beschikt en over gezonde financiën, wordt de blik wat makkelijker naar buiten gericht.

De kleinste schoolbesturen hebben vaak de indruk dat ze meer hun positie moeten bevechten dan de grotere; dat geldt zowel onderling, als in de verhouding met de gemeente.

Opvattingen over ideale schoolgrootte lopen uiteen

Een meerderheid van de schoolbesturen is van mening dat het niet wenselijk is meer dan twee leerjaren in een groep te combineren. Idealiter zijn daar zo'n 80 leerlingen voor nodig. Maar ook wanneer scholen kleiner zijn probeert men toch zo veel mogelijk tegemoet te komen aan het uitgangspunt dat niet meer dan twee leerjaren in een groep worden gecombineerd. Sommige besturen hanteren een ondergrens van 80 leerlingen voor de instandhouding van een school, anderen van 70 of 60, weer anderen van 50 en enkele schoolbesturen willen ook onder de 50 leerlingen scholen zo lang mogelijk overeind houden.

Of de onderwijskwaliteit onder druk komt te staan als gevolg van het kleiner worden van een school of niet, is sterk afhankelijk van de kwaliteit van het personeel. Daarnaast is het afhankelijk van inhoudelijke keuzes die het schoolbestuur maakt; een school die uitgaat van gepersonaliseerd leren zal minder moeite hebben om het onderwijs aan drie jaargroepen in één klas vorm te geven, dan een school die werkt volgens het (traditionele) leerstofjaarklassensysteem.

De opvattingen met betrekking tot de betaalbaarheid van kleine scholen verschillen sterk. Het ene bestuur stelt dat men voordeel heeft van de kleine scholentoeslag (KST), het andere bestuur stelt dat men ondanks de KST bij kleine scholen onvoldoende financiële middelen heeft om de school in stand te houden. Het is ons op dit moment niet gelukt meer helderheid op dit punt te krijgen. Duidelijk is in ieder geval, dat dit mede afhankelijk is van keuzes die het schoolbestuur maakt (wel/geen meerscholendirecteur bijvoorbeeld).

Met betrekking tot de financiering werd opgemerkt dat scholen met 80 of soms minder leerlingen en scholen vanaf 200 leerlingen evenwichtiger gefinancierd zijn dan scholen met een aantal dat tussen de 80 en 200 leerlingen zit. In die categorie is financiering ook een vraagstuk.

Onderwijskwaliteit staat voorop

Bij besluitvorming over het al dan niet open houden van een school spelen naast de omvang ook andere factoren een rol, zoals laatste school in een dorp en afstand tot de volgende vestiging. Daarnaast zijn de financiële mogelijkheden die men heeft ook van belang.

Voor besturen is ook de binding van het dorp/ de wijk met een school van belang. Met name voor scholen die 'op de wip' zitten blijkt dat schoolbesturen meer vertrouwen in de toekomst van de kleine school hebben als de omgeving betrokken is bij de school; in die gevallen zullen ouders hun kind minder snel buiten het eigen dorp naar school laten gaan.

Voor iedereen is het belangrijkste criterium dat het onderwijs op de school van voldoende kwaliteit moet zijn. Daarnaast wordt ook de tevredenheid van ouders als afwegingsfactor genoemd.

Fusiefaciliteiten werken samenwerking tussen besturen tegen

Er wordt, in geval een school niet kan blijven bestaan, altijd gekozen voor fusie (in plaats van sluiting). De kleine scholentoeslag speelt daarbij een belangrijke rol. Een schoolbestuur heeft na een fusie nog zes jaar recht op de kleine scholentoeslag van de gefuseerde school. Deze regeling is ingesteld in de hoop daarmee te voorkomen dat besturen scholen langer open zouden houden dat zij uit oogpunt van kwaliteit eigenlijk zouden willen. In praktijk verhindert de regeling ook dat er over de bestuursgrenzen heen gekeken wordt. Bij fusie binnen het bestuur blijven de extra financiële middelen immers binnen het bestuur, bij een fusie buiten het eigen bestuur is dat niet het geval. Gevolg kan zijn dat twee kleine scholen in een dorp niet met elkaar samengaan, maar dat een van de twee uit het dorp verdwijnt en een deel van de leerlingen meeneemt naar de fusieschool elders. De overblijvende school kan dan op termijn ook weer onder druk komen te staan. (Overigens heeft het ministerie van OC&W dit voorjaar in een kamerbrief benadrukt dat bij een fusie wel een substantieel deel van de leerlingen mee moet gaan naar de fusieschool. Is dat niet het geval, dan kan dat gevolgen hebben voor de bekostiging.)²

(Gedeeltelijke) leegstand niet altijd voorzien

De gevolgen van leerlingendaling voor de huisvesting zijn op veel plekken niet tijdig in beeld gekomen. Dat leidt er soms toe dat recente nieuwbouw nu al te groot is. Gedeeltelijke leegstand is maar beperkt onderwerp van gesprek tussen schoolbesturen en gemeenten. Ook het anticiperen op het leeg komen te staan van schoolgebouwen is van beperkte aard gebleken; soms worden gemeenten 'overvallen' door het vrijkomen van gebouwen.

Bij de besluitvorming over nieuwbouw, al dan niet in een MFA, voor scholen mét bestaansrecht wordt niet altijd gekeken of handhaving en het up to date maken van bestaande gebouwen wellicht voordeliger is.

Kindcentra als kansrijke ontwikkeling

Veel schoolbesturen zien goede mogelijkheden in kindcentra. Onduidelijkheden over huisvesting, verantwoordelijkheden, keuzes van partijen in een concurrerende markt en vragen met betrekking tot financiële randvoorwaarden staan een vlotte totstandkoming van kindcentra echter in de weg. Ook concurrentie tussen schoolbesturen speelt een rol: Een school met leegstand kan kinderopvang huisvesten en daarmee zijn marktpositie versterken, een school die niet krimpt heeft die mogelijkheid niet. Dat kan leiden tot verschuivingen in marktpositie en in de huisvestingsvraag.

² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/08/20/kamerbrief-over-maatregelen-leerlingendaling> Pagina 11.

Naast kinderopvang wordt voor de invulling van gedeeltelijke leegstand ook gekeken naar zaken als dorsphuisactiviteiten. Daarmee kan soms het oplossen van leegstand op de ene plek weer leegstand elders veroorzaken.

Gemeentelijke schaal meest logisch voor overleg en planvorming

In alle gemeenten zijn meerdere schoolbesturen actief. Openbare schoolbesturen werken, op een enkele uitzondering na, binnen de grenzen van één gemeente. Bijzondere schoolbesturen hebben vaker scholen in meerdere gemeenten. Een aantal besturen heeft scholen verspreid over een groot gebied, waarbij in elk van de gemeenten slechts één of twee scholen onder het gezag vallen (Vrije Scholen, reformatische en gereformeerde scholen).

In verschillende gemeenten zijn schoolbesturen al met elkaar en met de gemeente in gesprek over een meerjarenperspectief op huisvesting (o.a. Noordenveld, Hoogeveen, Emmen, Westerveld). Tot nu toe heeft dit nog nergens geleid tot een uitgewerkt plan voor toekomstige scholenspreiding.

Er lijken weinig mogelijkheden te zijn voor gemeentegrens-overschrijdende samenwerkingen tussen scholen; er zijn niet veel (zeer) kleine scholen die zo dicht bij een gemeentegrens liggen dat de logische samenwerkingspartner in een andere gemeente ligt.

DE GEMEENTEBESTUREN

Gemeenten zien krimp als gegeven

Ook alle gemeentebesturen zijn zich bewust van het feit dat het aantal leerlingen in de regio daalt. Niet in alle gemeenten is dit gegeven uitgebreid onderwerp van gesprek met de schoolbesturen.

De daling van het aantal leerlingen verschilt fors per gemeente. In sommige gemeenten blijft de daling tussen 2005 en 2025 beperkt tot enkele procenten, in andere gemeenten gaast het om vele tientallen procenten (zie bijlage 4).

Gemeenten zien voor zichzelf beperkte rol

Gemeenten vinden hun rol met betrekking tot (inhoudelijke) samenwerking beperkt. Men vindt dat het primair onderwijs in the lead is. Gemeenten zien soms met lede ogen aan hoe de concurrentie tussen scholen toeneemt. In enkele gevallen is sprake van concurrentie tussen scholen in de stad en de kleine scholen op het nabijgelegen platteland.

Gemeenten hebben een verantwoordelijkheid ten aanzien van onderwijshuisvesting. Vanuit die rol proberen gemeenten soms ook met schoolbesturen in gesprek te komen over de leerlingenprognoses en de gewenste spreiding van scholen. Ook de totstandkoming van IKC's is een ingang.

In gemeenten waar geen sprake is van structureel overleg tussen gemeente en schoolbesturen over leerlingendaling kan het voorkomen dat de gemeente wordt 'overvallen' door een fusie van scholen. 'Plotseling' komt er een gebouw leeg. De financiële consequenties worden daarna pas in beeld gebracht. Het nadenken over herinvulling begint dan pas kort voordat de school daadwerkelijk leeg komt te staan.

Gedeeltelijke leegstand verantwoordelijkheid schoolbesturen

Leegstand in scholen is slechts in een enkele gemeente onderwerp van gesprek tussen gemeente en schoolbesturen. Scholen gebruiken het ontstane overschot aan ruimte voor allerlei doeleinden. Daarmee worden schoolbesturen wel voor kosten gesteld die van rijkswege niet vergoed worden. Dat kan voor schoolbesturen met veel leegstand op termijn wel een financieel probleem worden.

Kindcentra: een mooie kans

In een aantal gemeenten ziet men de leerlingendaling ook als een kans om scholen te versterken met kinderopvang en te komen tot kindcentra.

Ook gemeenten lopen hierbij wel aan tegen de concurrentie tussen kinderopvanginstellingen. Dat leidt tot vraagstukken bij huisvesting in vrijkomende ruimte van scholen, maar ook bij huisvesting in MFA's waarin scholen van verschillende besturen zijn of worden ondergebracht. Soms werken verschillende besturen samen met verschillende kinderopvanginstellingen.

Schoolbesturen eerste gesprekspartner

Gemeentebesturen zien primair de onderwijsbesturen als overlegpartners. Daarnaast ziet men ook besturen van kinderopvanginstellingen en peuterspeelzaalwerk als gesprekspartners. Bij de realisering en invulling van MFA's is er sprake van nog meer gesprekspartners zoals bijvoorbeeld dorpshuisbesturen, maar ook andere commerciële partijen.

5. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN VOOR VERVOLG

Samenwerking is niet vanzelfsprekend

Veel schoolbesturen zijn met het thema leerlingendaling bezig, maar men is in veel gevallen terughoudend als het gaat om het aangaan van samenwerking met andere besturen om die daling op te kunnen vangen. Men zoekt bij voorkeur de oplossing in eigen kring. Gemeentebesturen kijken bij leerlingendaling vooral naar de ontwikkelingen binnen de eigen gemeente.

Wanneer schoolbesturen in een mogelijke samenwerking de kleinste partner zullen zijn, bestaat de vrees dat samenwerken betekent: inleveren. Dat geldt zowel op het niveau van het bestuur als op het niveau van de individuele school. Dat werkt belemmerend. Dit wordt versterkt door het beeld dat ook gemeenten meer oog hebben voor de grotere schoolbesturen dan de kleinere. Gemeenten vinden het moeilijk dat beeld te corrigeren. Een open en transparant gesprek tussen alle partijen is daarvoor nodig.

Samenwerking heeft de meeste kans bij een gedeelde visie en een persoonlijke klik van de direct betrokkenen. Daarnaast is het belangrijk dat de samenwerking vanuit een krachtige positie tot stand kan komen. Van zo'n gedeelde visie in combinatie met die persoonlijke klik en een gevoelde gelijkwaardigheid is maar zeer beperkt sprake. In zo'n situatie kan meedenken door de gemeente stimulerend zijn, maar ook hier wordt van de gemeente een faciliterende opstelling verwacht.

Daar waar vroegtijdig het gesprek over de toekomst van de school met de omgeving is aangegaan leidt dat tot meer acceptatie van oplossingen en soms tot versnelde fusie/sluiting van een kleine school. De meeste gemeenten laten deze discussie over aan de schoolbesturen.

Bewustwording goed op gang, maar meer informatie blijft gewenst

De discussie over de kleine scholen toeslag, het rapport van de Onderwijsraad *Grenzen aan kleine scholen* en het rapport *Krimpen met Perspectief* hebben er alle aan bijgedragen dat het thema leerlingendaling in Drenthe op de kaart staat.

Over de kosten en baten van kleine scholen bestaan verschillen van opvatting. Eenduidige gegevens zijn gewenst.

Over de verdeling van de financiële verantwoordelijkheid voor gedeeltelijke leegstand bestaat verschil van inzicht. Hierin is meer duidelijkheid gewenst. De bijeenkomst over huisvesting, eind september georganiseerd door CMO STAMM voorzag in die zin duidelijk in een behoefte.

Actievere rol gemeenten soms nodig

Invulling van leegstand kan onderdeel van de concurrentiestrijd worden tussen scholen, instellingen voor kinderopvang en maatschappelijke voorzieningen. Dit kan leiden tot versplintering en verschraving wanneer (gemeentelijke) regie ontbreekt.

Niet in alle gemeenten is het meerjarenperspectief van het onderwijs in relatie tot huisvesting uitvoerig onderwerp van gesprek. Tegelijkertijd leven er wel ideeën over het realiseren van kindcentra en MFA's. Voor een goede spreiding van scholen, ook in relatie tot andere voorzieningen, moeten nog wel stappen gemaakt worden.

Plannen voor toekomstbestendig onderwijsaanbod: op gemeentelijk niveau

Het ministerie van OC&W bereidt wetgeving voor waarmee schoolbesturen verplicht worden gesteld om op overeenstemming gericht overleg te voeren met andere schoolbesturen in de regio, om samen te komen tot een toekomstbestendig onderwijsaanbod dat aansluit bij de wensen en behoeften van ouders. Dit overleg zal minimaal op de schaal van een gemeente moeten worden georganiseerd, maar het mag ook op het niveau van een grotere regio. In de Drentse situatie lijkt de gemeentelijke schaal het meest passend. Uitgaande van de huidige scholenspreiding en de geografische ligging van de (zeer) kleine scholen in de provincie, is de inschatting dat gemeente- of provinciegrensoverschrijdende samenwerking/fusie tussen scholen slechts incidenteel zal voorkomen. Aangezien ook gemeenten aangeven dat zij weinig overlappingen met andere gemeenten zien op dit thema, ligt het voor de hand dat de 'spreidingsplannen' in Drenthe op het niveau van de gemeente worden gemaakt.

Nadere analyse op gemeentelijk niveau

Als voorbereiding op vervolgesprekken over gezamenlijke plannen voor een toekomstbestendig onderwijsaanbod, zal per gemeente eerst een nadere analyse van de huidige situatie moeten worden gemaakt. Deze analyse geeft in kort bestek weer welke scholen in hun voortbestaan worden bedreigd door leerlingendaling, waar mogelijkheden liggen voor samenwerking en welke knelpunten daarbij overwonnen moeten worden. Bij deze analyse wordt gebruik gemaakt van de meest recente leerlingtellingen en inwonerprognoses. Vanzelfsprekend worden ook de opvattingen meegenomen van de schoolbesturen en het gemeentebestuur, zoals die naar voren zijn gekomen in de interviews.

Verschillende snelheden

Op basis van de eerste gespreksronde is duidelijk dat in sommige regio's binnen Drenthe de samenwerking gemakkelijker tot stand komt of zal komen dan in andere. Dat heeft ten eerste te maken met het feit dat de urgentie niet overal even groot is: in de ene regio daalt het leerlingaantal sneller dan in de andere, in de ene regio zijn meer kleine scholen die onder druk staan dan in de andere. De dynamiek verschilt ook per regio, bijvoorbeeld doordat er in de ene regio veel grote schoolbesturen zitten, en in de andere juist veel eenpitters.

De procesbegeleiders kiezen daarom voor een insteek die ruimte laat voor verschillende snelheden: een lichte vorm van ondersteuning voor alle regio's in de provincie (gespreksronde, vraagbaakfunctie) en daarnaast de mogelijkheid van een intensievere begeleiding voor schoolbesturen en gemeenten in regio's waar daar behoefte aan is. Snelle resultaten die in de ene regio worden behaald, worden ter inspiratie gedeeld met de andere regio's.

Personeel, ouders, Dorpsbelangen

Bij het maken van plannen voor het toekomstbestendig maken van het onderwijsaanbod is de inbreng van ouders en personeelsleden als direct belanghebbende uiteraard van groot belang. De procesbegeleiders ondersteunen schoolbesturen en gemeenten bij en adviseren over het betrekken van de relevante partijen op het juiste moment. Dit doen zij in gesprekken met besturen, maar ook door middel van workshops of schriftelijke handreikingen. Waar gewenst, kunnen de procesbegeleiders ook een actieve rol vervullen in de communicatie met betrokkenen.

6. SPECIFIEKE SITUATIE PER GEMEENTE / SCHOOLBESTUUR

Naast bovengenoemde 'algemene bevindingen' heeft de eerste gespreksronde een schat aan informatie opgeleverd over de specifieke situatie binnen de verschillende gemeenten en schoolbesturen. Deze informatie wordt op dit moment verwerkt in gemeentelijke rapportages met kaartmateriaal, die als input dienen voor het vervolg in 2016.

7. VERVOLG

Zoals eerder toegelicht, is het voorstel om overleggen te organiseren *op gemeentelijke schaal*. Waar mogelijk sluiten de procesbegeleiders hierbij aan bij bestaande overleggen, zoals het LEA-overleg. Binnen dit overleg wordt bepaald op welke manier er in elk van de gemeenten verder wordt gewerkt aan een spreidingsplan.

Fase	Activiteiten	Periode
I.	Probleemanalyse per gemeente (12x) Op basis van telgegevens, prognoses en gesprekken ronde I. Aandacht voor (dreigende) witte vlekken en mogelijkheden voor IKC's.	Jan – feb 2016
	Toelichting en bespreking probleemanalyse in overleggen gemeente – schoolbesturen (12x)	Feb – apr 2016
II.	Gezamenlijke werksessies schoolbesturen en gemeenten ; in nader te bepalen aantal gemeenten (afh. van uitkomsten fase I) <ul style="list-style-type: none"> • Werken aan gezamenlijke visie, stip op horizon • Werken aan onderling vertrouwen • Randvoorwaarden voor proces 	Mei – juli 2016
III.	Verdiepende werksessies met schoolbesturen (gemeentelijk niveau) ; in nader te bepalen aantal gemeenten (afh. van uitkomsten fase I) <ol style="list-style-type: none"> a. Scenario's ontwikkelen voor toekomstige scholenspreiding (aan de hand van kaartbeelden van huidige situatie en mogelijke situatie in de toekomst) b. Wat zijn keuzecriteria en hoe moeten deze worden gewogen? (kwaliteit, identiteit, bereikbaarheid, betaalbaarheid) c. Hoe pak je proces van evt. herschikking aan? (communicatie met ouders, omgaan met emoties) <p>Indien door de regio gewenst, maken we hierbij gebruik van de Transitieatlas</p>	Augustus - november 2016
IV.	2 workshops voor schoolbesturen en gemeenten: thema's afhankelijk van behoefte uit veld. Te denken valt aan: <ol style="list-style-type: none"> a. Fusie gevolgd door sluiting <ul style="list-style-type: none"> - juridische aspecten, medezeggenschap, scenario's in besluitvorming - emoties, communicatie, nazorg b. Hoe ga je om met vrijkomende schoolgebouwen (vastgoed) c. Hoe ga je om met boventallig personeel (mobiliteitscentrum) d. Welke mogelijkheden zijn er voor samenwerking (oa samenwerkingscholen) e. Hoe behoud je een goede onderwijskwaliteit 'tijdens de verbouwing' 	Mei, okt 2016

V.	Voorlichting en ondersteuning <ul style="list-style-type: none"> • Vraagbaakfunctie / advisering op afroep voor schoolbesturen/gemeenten bij al in uitvoering zijnde kwesties • Ontwikkelen informatiemateriaal voor schoolbesturen / gemeenten 	Heel 2016
VI.	Ondersteuning proces met communicatiemiddelen (website, nieuwsbrief, publicaties)	Vanaf start

Op basis van de ondersteuningsvragen die in 2015 zijn voorgelegd, reserveren wij in 2016 een aantal uren voor ondersteuning van specifieke schoolbesturen of gemeenten. Uitgangspunt hierbij is dat daar waar meer dan het gereserveerde aantal uur benodigd is, deze overige uren worden bekostigd door de betreffende schoolbesturen/gemeenten. Het gaat om de volgende activiteiten:

- Update krimpnotitie Viviani
- Update krimpnotitie COG Drenthe
- Ondersteuning proces huisvestingsvisie Noordenveld
- Informatieve avond raadsleden Aa en Hunze
- Ondersteuning proces toekomst kleine scholen Bijeen (check bij bestuur)

In 2017 kunnen de procesbegeleiders ondersteunen bij het verder uitwerken van de spreidingsplannen. Daarnaast is een aantal uur beschikbaar voor voorlichting en advies 'op afroep'.

Bijlage 1: gesprekspuntenlijst gesprekken schoolbesturen

- Introductie: voorstellen, toelichting rol procesbegeleiders
- Doel gesprek:
 - o Goed beeld krijgen van situatie in Drenthe; waar is ondersteuning nodig en welke vorm
 - o Goed beeld krijgen van problemen en oplossingsrichtingen, waaronder samenwerkingsmogelijkheden
 - o Thema leerlingendaling nog beter op de kaart zetten
- Opmerkingen vooraf:
 - o Gesprek is vertrouwelijk; inhoud gaat niet naar buiten. We halen er wel een algemeen beeld uit, niet-herleidbaar tot specifiek bestuur.
 - o Terugkoppeling volgt op Drenthe-breed niveau: wat speelt er, welke mogelijkheden zijn er voor samenwerking of andere oplossingen voor krimpvraagstukken?
- Hoe gaat het met je scholen? Hoe ontwikkelen zij zich qua leerlingaantallen, en wat zijn je verwachtingen van de toekomst? Hoe staan je scholen er over 5-10 jaar voor?
- A) Als geen leerlingdaling en geen kleine scholen: er zijn binnen jouw bestuur kennelijk geen problemen als het gaat om het toekomstperspectief van je scholen. Hoe kijk je naar mogelijke samenwerking met besturen die wel te maken hebben met krimp? Zie je een rol voor jouw schoolbestuur bij het oplossen van schoolbesturen die wel een probleem hebben?
- B) Waar loop je tegenaan als gevolg van dalende leerlingaantallen?
 - o Huisvesting (leegstand) – NB: info uit inventarisatie betrekken!
 - o Onderwijskwaliteit
 - o Personeel (overschot, gebrek aan jonger personeel)
 - o Financiën

Is dit al onderwerp van gesprek geweest, en met wie is dit gesprek tot nu toe gevoerd?

 - o Binnen bestuur: (G)MR, ouders, personeel
 - o Buiten bestuur: gemeente, andere besturen

Wat is de stand van zaken?
- Zijn er al concrete maatregelen genomen of zijn er maatregelen gepland? (sluiting, fusie, samenwerking, nieuw onderwijsconcept etc)
- Hoe is dat proces gelopen cq hoe wil je dat proces gaan vormgeven? Wie zijn er betrokken en hoe? Waar zou je evt ondersteuning bij kunnen gebruiken?
- Ben je tot nu toe aangelopen tegen belemmerende regelgeving of verwacht je daar tegenaan te lopen?
- Plaatje scholenlandschap nu: hoe verwacht je dat dit landschap er over 10 jaar uit ziet?
- Ministerie wil besturen gaan verplichten om samen met andere besturen in de regio een plan te maken voor een toekomstbestendige spreiding van scholen. Hoe kijk je hier tegenaan? Met welke andere besturen zou dit bestuur afspraken willen/moeten maken? Wat zijn je verwachtingen tav hoe makkelijk of moeilijk dit zal gaan? Op welke manier zouden de procesbegeleiders hierbij kunnen ondersteunen?
- Hoe kijk je naar de rol van de gemeente in het proces van evt. scholenherschikking?

Bijlage 2: gesprekspuntenlijst gesprekken gemeenten

- Hoe kijkt de gemeente aan tegen het fenomeen leerlingendaling?
- Is dit onderdeel van overleg met de schoolbesturen? Hoe loopt dat overleg?
- Welke elementen spelen daarbij een belangrijke rol?
- Welke gevolgen heeft de leerlingendaling voor de gemeente?
- Is er m.b.t. de huisvesting sprake van aanpassing t.g.v. leerlingendaling?
- Onderneemt de gemeente zelf actie om de leerlingendaling goed op te kunnen vangen?
- Waar zitten in de ogen van de gemeente de grootste problemen / belemmeringen?
- Ziet de gemeente ook kansen in deze ontwikkeling?
- Wie ziet de gemeente als overlegpartners binnen en buiten de gemeente?

Bijlage 3: overzicht schoolbesturen in Drenthe

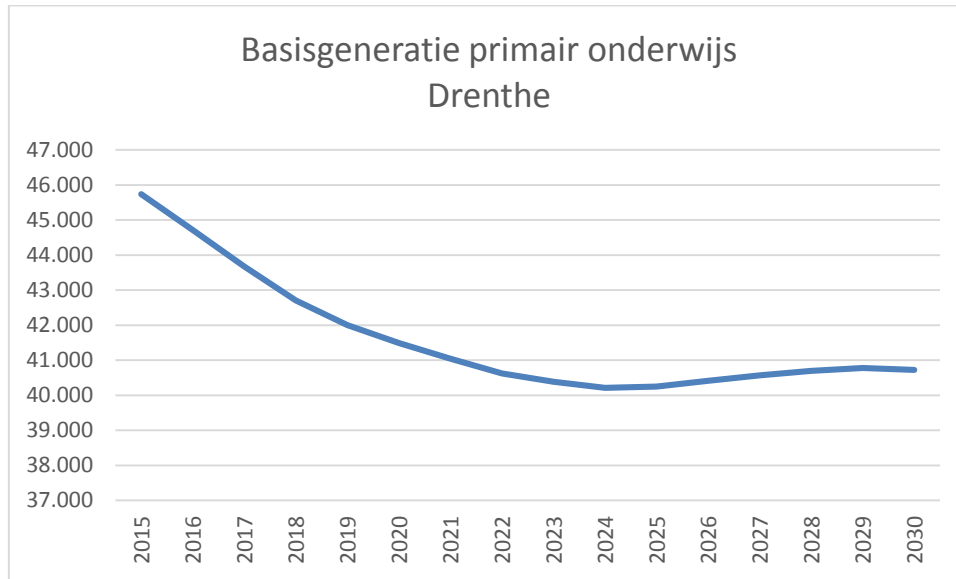
Schoolbestuur	Totaal aantal leerlingen (1/10/2014)	Waarvan in Drenthe (1/10/2014)	Totaal aantal scholen	Waarvan in Drenthe	Actief in x gemeenten in Drenthe		Scholen 50 II en kleiner in Drenthe	Scholen 51-80 II in Drenthe	Scholen 81-145 II in Drenthe	Scholen >145 II in Drenthe	Denominatie
<i>Gesproken met:</i>											
Athena	2148	408	14	3	3		0	1	0	2	antroposofisch
Baasis	2124	2124	14	14	1		3	2	4	5	openbaar
Bijeen	1310	1310	11	11	1		3	3	2	3	openbaar
Het Blokland	53	53	1	1	1		0	1	0	0	alg bijzonder
COG Drenthe	3443	3443	18	18	4		2	3	4	9	prot.-christelijk
CONOD	1645	1645	11	11	3		1	0	7	3	prot.-christelijk
Fidarda	2701	308	20	4	3		0	2	2	0	rooms-katholiek
Kits Primair (voorheen OBOMD)	1612	1612	11	11	1		0	2	6	3	openbaar
Het Mozaïek	325	325	2	2	1		0	1	0	1	prot.-christelijk
Montessorischool Hoogeveen	100	100	1	1	1		0	0	1	0	alg bijzonder
NoorderBasis	2214	98	17	1	1		0	0	1	0	gereformeerd
Openbaar onderwijs Emmen	4652	4652	29	29	1		2	7	9	11	openbaar
Openbaar onderwijs Noordenveld	2013	2013	12	12	1		1	4	1	6	openbaar
OPO Borger-Odoorn	1155	1155	10	10	1		0	3	5	2	openbaar
PCO EN3	527	527	4	4	1		0	0	2	2	prot.-christelijk
PentaPrimair	3346	406	22	2	1		0	0	0	2	prot.-christelijk
Plateau Assen	3366	3366	11	11	1		0	0	1	10	openbaar
PricoH	2204	2204	8	8	1		0	0	2	6	prot.-christelijk
PrimAH	1687	1687	14	14	1		5	2	4	3	openbaar
Promes	1411	1255	7	5	1		0	0	1	4	openbaar
Prot.-christelijke schoolvereniging Alteveer/Kerkeveld	125	125	1	1	1		0	0	1	0	prot.-christelijk
SKOD	1813	1813	11	11	1		0	2	3	6	rooms-katholiek

Schoolbestuur	Totaal aantal leerlingen (1/10/2014)	Waarvan in Drenthe (1/10/2014)	Totaal aantal scholen	Waarvan in Drenthe	Actief in x gemeenten in Drenthe		Scholen 50 II en kleiner in Drenthe	Scholen 51-80 II in Drenthe	Scholen 81-145 II in Drenthe	Scholen >145 II in Drenthe	Denominatie
<i>Gesproken met:</i>											
St. Evangelisch Basisonderwijs Hoozevee	115	115	1	1	1		0	0	1	0	evangelisch
Het Talent Emmen (valt inmiddels onder Viviani)	75	75	1	1	1		0	1	0	0	interconfessioneel
Talent Westerveld	1199	1199	10	10	1		2	2	4	2	openbaar
VCPOZD	915	915	9	9	4		1	5	1	2	prot.-christelijk
VGPO De Zevenster	923	296	7	2	2		0	0	0	2	gereformeerd
VGPONN	1659	755	14	4	2		0	1	0	3	gereformeerd
Viviani	2168	2168	17	17	2		3	2	5	7	prot.-christelijk
VPCBO Coevorden	814	814	10	10	1		3	3	2	2	prot.-christelijk
Wolderwijs	1358	1358	10	10	1		3	1	2	4	openbaar
<i>Niet gesproken met:</i>											
Arcade	2942	1856	28	15	1		3	5	3	4	openbaar
Catent	4909	1046	29	8	3		0	3	2	3	rooms-katholiek
PCBO Meppel	1512	1512	5	5	1		0	0	1	4	prot.-christelijk
Samenwerkingschool Oostermoer	105	105	1	1	1		0	0	1	0	alg bijzonder
VGPO De Oosthoek	2010	84	12	1	1		0	0	1	0	gereformeerd
St. Chr basisonderwijs op Reformatorische grondslag Groningen en Drenthe	187	132	2	1	1		0	0	1	0	reformatorisch

Bijlage 4: prognoses basisgeneratie basisonderwijs in Drenthe

De provincie Drenthe voorspelt in de Bevolkingsprognose 2015-2040³ dat het aantal kinderen in de basisschoolleeftijd nog zeker tot 2024 zal dalen. Daarna stabiliseert het aantal zich. In 2025 telt Drenthe ruim 5.000 kinderen minder dan nu.

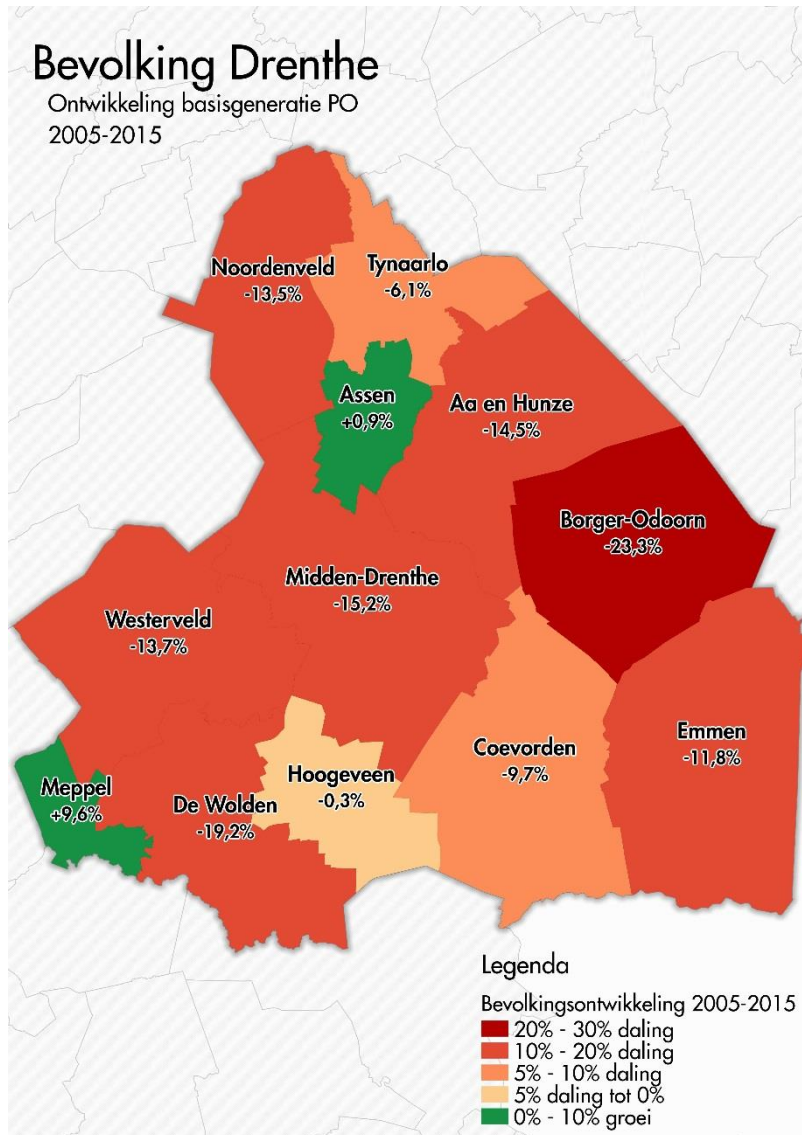
Alle Drentse gemeenten hebben de komende jaren te maken met een dalend aantal leerlingen, zo blijkt uit de nieuwe prognose. In de komende tien jaar zal de krimp het sterkst zijn in de gemeenten Aa en Hunze en Westerveld.

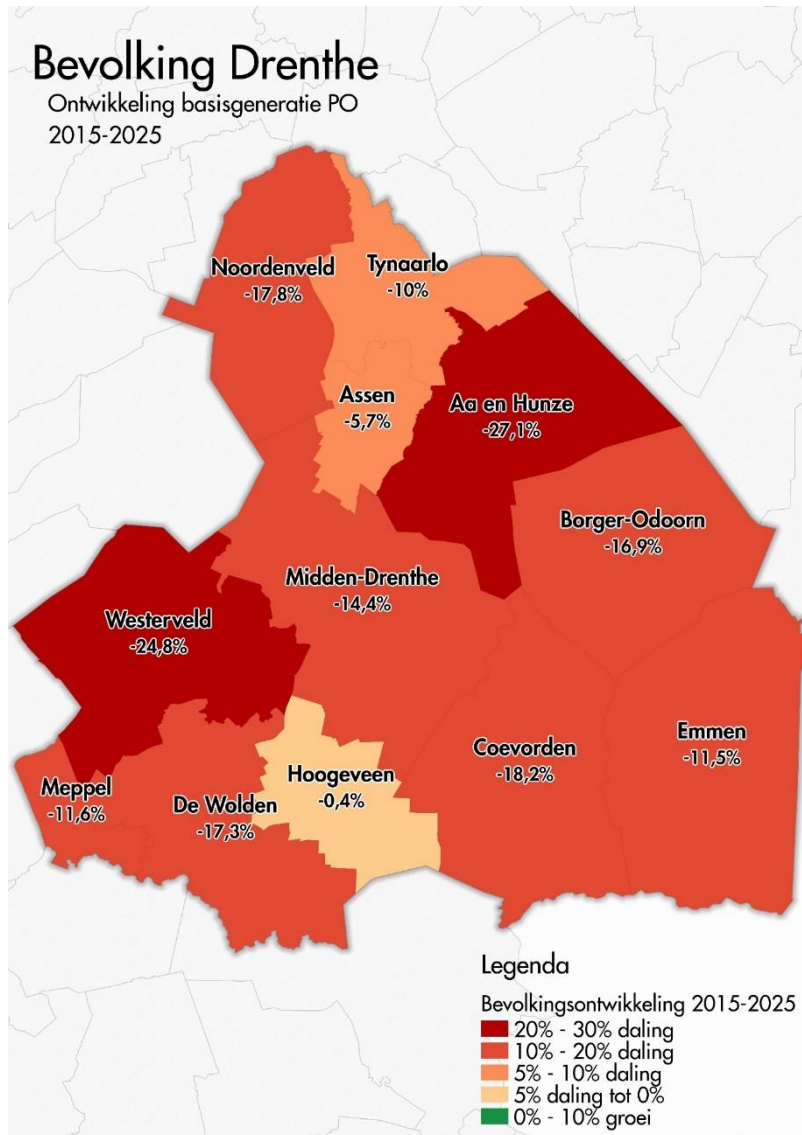
Basis-generatie primair onderwijs	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Aa en Hunze	2.189	2.072	1.972	1.889	1.840	1.774	1.712	1.677	1.621	1.605	1.595
Assen	6.872	6.760	6.709	6.622	6.526	6.488	6.448	6.421	6.429	6.452	6.482
Borger-Odoorn	2.164	2.117	2.049	1.991	1.951	1.897	1.856	1.809	1.794	1.788	1.799
Coevorden	3.267	3.220	3.132	3.046	2.980	2.910	2.863	2.792	2.751	2.698	2.671
Emmen	9.523	9.298	9.077	8.907	8.736	8.657	8.598	8.513	8.443	8.409	8.427
Hoogeveen	5.491	5.461	5.381	5.363	5.374	5.393	5.357	5.337	5.382	5.397	5.466
Meppel	3.401	3.385	3.283	3.181	3.135	3.097	3.076	3.058	3.029	3.015	3.005
M-Drenthe	3.024	2.910	2.838	2.745	2.692	2.649	2.622	2.601	2.600	2.594	2.588
Noordenveld	2.829	2.758	2.659	2.575	2.520	2.469	2.423	2.392	2.381	2.339	2.325
Tynaarlo	3.220	3.163	3.133	3.085	3.036	3.019	2.994	2.964	2.928	2.909	2.899
Westerveld	1.619	1.516	1.423	1.331	1.286	1.251	1.211	1.205	1.208	1.211	1.218
De Wolden	2.143	2.062	2.016	1.969	1.932	1.887	1.884	1.854	1.817	1.798	1.773
Drenthe	45.742	44.720	43.671	42.702	42.007	41.491	41.044	40.622	40.382	40.214	40.248

³ Provincie Drenthe, Provinciale bevolkingsprognose 2015- 2040 (April 2015)

Kaart: ontwikkeling basisgeneratie basisonderwijs in afgelopen tien jaar

Kaart: ontwikkeling basisgeneratie basisonderwijs in komende tien jaar

Kaart: ontwikkeling basisgeneratie basisonderwijs in periode 2005 – 2025

